

متنی از پیام یونسکو

خاستگاه رسم هدیه سال نو

نوشته کلود لوی - ستروس

در دسامبر ۱۹۵۵

مشهور است که ملکه الیزابت اول، ملکه انگلستان، برای تأمین پول توجیبی و پر کردن گنجینه لباس خود روی هدیه‌های سال نو حساب می‌کرد. اسقفها و اسقفهای اعظم هر یک بین ۱۰ تا ۴۰ پوند پول به او می‌دادند. اشراف زادگان به او لباس، دامن، جورابهای ابریشمی، بند جوراب، ردا، شل و خز هدیه می‌کردند. پزشکان و داروسازان دربار به او هدیه‌هایی همچون جواهرهای گرانها و خمره‌هایی از عرق زنجبیل، بهار نارنج و دیگر عرقهای گیاهی می‌دادند.

در زمان رنسانس اروپا، سنجاقهای فلزی هدیه مناسبی برای سال نو بود چون زنان تا سده پانزدهم از سنجاقهای چوبی برای بستن لباسهای خو استفاده می‌کردند و در نتیجه این هدیه یک نوآوری بزرگ بود. کارتهای تبریک سال نو با عبارتها و تصویرهایی تزئینی نیز از اروپا تا ژاپن متداول بوده است. (...)

برای درک علت ماندگاری و عمومیت یافتن رسم هدیه سال نو، بدون شک باید از این جزئیات سرگرم کننده درگذریم و معنای عمیق این رسم را دریابیم. مردم فرانسه می‌گویند: «شیوه دادن هدیه مهم‌تر از خود هدیه است.» و این گفته گویای آن است که بنا به اعتقاد آنان، اگر قرار است چیزی به دست کسی برسد بهتر است از راه هدیه باشد گویی عمل هدیه دادن ارزشی دو چندان به شیء می‌بخشد. بومیان مائوری زلاندنو معتقدند که قدرتی جادویی که به آن **هائو** می‌گویند در هدیه رسوخ می‌کند و میان هدیه دهنده و هدیه گیرنده پیوندی دائمی برقرار می‌کند. در گوشه دیگری از جهان، رسم رومی هدیه دادن نیز به نظر از اندیشه‌های بسیار نزدیک به این اندیشه الهام گرفته است. خاستگاه رسم هدیه دادن به دادن شاخه‌های سبز به تاتیوس (پادشاه قوم سابین که قلمرو پادشاهی را با رومولوس سهیم بود) باز می‌گردد. این شاخه‌ها از چوب مقدس الهه سترانیا کننده می‌شود. در زبان لاتین به این شاخه **Strenae** می‌گویند و واژه فرانسوی هدیه سال نو (**etrennes**) از همین کلمه مشتق می‌شود.

سترانیا الهه قدرت است. از دید رومیها همانند مائوریها، هدیه چیزی است که به دلیل هدیه بودن، نیرویی خاص دارد. اما منشاء این نیرو قدرت کجا است؟ اعضای جامعه با رد و بدل کردن هدیه که اغلب ارزشی نمادین دارد. آن هم در زمانی خاص از سال، اساس زندگی جمعی را به شیوه‌ای آشکار و هویدا بیان می‌کنند، زندگی جمعی ای که همانند رد و بدل کردن هدیه عبارت است از پذیرش آزادانه وابستگی متقابل به یکدیگر. پس نباید این جشن بزرگ را که در آن گل و شیرینی و کراوات و کارتهای تبریک رد و بدل می‌شود، به سخره گرفت، چون این فرصتی است برای تمامی اعضای جامعه که اساس اجتماع یعنی تعاون و همیاری متقابل را دریابند.

رسم هدیه سال نو تاریخی دارد هم ساده و هم پیچیده. تاریخی ساده دارد اگر صرفاً معنای کلی این رسم را در نظر بگیریم و برای درک آن، مثلاً این آرزوی ژاپنها را در آغاز سال نو شلن بررسی کنیم:

«Wa uchi O-ni wa soto _ fuku (ای شیطانها دور شوید - نیک بختی وارد شو)». همان گونه که سال کهنه باید با خود بدیمنی را ببرد، دادن و گرفتن هدیه در آغاز سال نو ثروت و نیکبختی به همراه می‌آورد و این هدیه‌ها شگون و وردی جادویی تلقی می‌شوند که تضمین می‌کنند سال نو با همان شادمانی و سروری که آغاز شده است تداوم یابد. (...)

تعیین خاستگاه رسم هدیه سال نو در جهان غرب دشوارتر است. کاهنان سلتهل (قوم باستانی اروپا) در روز اول ژانویه مراسمی برگزار می‌کردند و طی آن، داروش را از درختان بلوط جدا می‌کردند. بنا به اعتقاد آنان، داروش گیاهی جادویی با خواص حفاظت کننده بود. آنگاه داروش جدا شده را در میان مردم توزیع می‌کردند. واژه «guy-lan-neuf» که گه گاه «aguignette» ادا می‌شد و تا همین اواخر نیز در بخشهایی از فرانسه، در معنای هدیه سال نو به کار می‌رفت، برخاسته از همین مراسم است: واژه **gui** در زبان فرانسه به معنای «داروش» است و واژه **lan-neuf** l' به معنای سال نو.

در ژم، در نیمه دوم ماه دسامبر و نیمه اول ماه ژانویه، جشنهایی برگزار می‌شد و طی آن، هدیه‌هایی رد و بدل می‌شد. هدیه‌های ماه دسامبر دو نوع بودند، یکی شمعیهای مومی (که امروزه برای تزئین درخت کریسمس از آنها استفاده می‌کنیم) و دیگری، عروسکهای سفالی و خوراکی برای کودکان. البته هدیه‌های دیگری نیز وجود داشته است که مارسیال در هجوتنامه‌های خود به تفصیل از آنها یاد می‌کند. تاریخ نگاران رومی حکایت می‌کنند که اشراف زادگان از زیردستان خود و امپراتوران از شهروندان خود هدیه دریافت می‌کردند. امپراتور کالیگولا حتی شخصاً هدیه‌ها را دریافت می‌کرد و بدین منظور، تمام روز را در دالان قصر خود می‌گذراد.

به نظر می‌رسد که رسم هدیه سال نو از دیرباز نشانه‌های این خاستگاه دوگانه‌اش، یعنی آداب غیر مسیحی و آیین مسیحی را حفظ کرده است. اما این پرسش پیش می‌آید که چرا کلیسا در تمام طول سده‌های میانه بیهوده می‌کوشید که این رسم را به منزله تداوم و بقای وحشیگری فسخ کند؟ (...)

دادن هدیه سال نو آنگونه که ما امروزه آن را می‌شناسیم، چندان هم بازمانده آداب و رسوم مردمی نیست بلکه همانند بسیاری از رسوم مدرن، بیشتر محصول دموکراتیزه شدن آیین اشرافی است.